

настроението пада: нашата армия е слаба да се отбранява; на 6 май той донася (№ 4228), че ние лесно ще унищожимъ армиитѣ на нашитѣ съюзници и ще имаме непременно надмощие надъ тѣхъ въ всѣко отношение. Само следъ една седмица, на 14 май (съ № 4447), той донася, че не е удобно време за война съ съюзницитѣ и не може да осигури успѣха. Неговиятъ по-раншенъ голѣмъ оптимизъмъ, който изчезва и се замѣня съ едно трезво чувство, съ обективна преценка на положението, се възвръща на ново съ особена буйность и, отъ началото на юний, започватъ да следватъ непрекъснати увѣрения че всѣки моментъ командувациятъ може да разгроми неприятелскитѣ сили.

Много отъ тия противоречиви сведения сж били нагаждани, навѣрно, къмъ целта, която той е искалъ да постигне или да защити предъ управлението.

Всѣки войникъ е даденъ като напълно завършенъ, съзнателенъ гражданинъ, който знае най-подробно спороветѣ между съюзницитѣ, който живѣе съ непоклатимото убеждение, че ние сме въ всичко прави; или че е обвзетъ отъ злоба срещу нашитѣ съюзници, че е неукротимъ, неударжимъ въ своето желание да имъ отмъсти за тѣхната измѣна¹⁾.

На този факторъ градѣше въ последния часъ командуването, за да убеди, навѣрно, себе си — понеже то не поиска разрешение отъ правителството да воюва. — Войникътъ е разстроенъ и ненадежденъ, до колкото му заповѣдватъ да изчкава мирното разрешение на голѣмитѣ спорове по единъ нормаленъ, дипломатически начинъ; до колкото разумътъ и тактътъ надделяватъ въ междусъюзническитѣ, въ между държавнитѣ отношения. Но той става веднага една непреодолима, желѣзна стена на фронта, ако му позволите сражението, когато ще се развихрятъ всички страсти на едно съседско чудовищно изтрѣбление.

Ето защо, донасяйте, командири! Армейски, бригадни, полкови началници, съобщавайте ми ежедневно това, което азъ желая да имамъ подъ ржка; това, чрезъ което ще убедя върховния началникъ на въоръженитѣ сили, че трѣбва да воювамъ. Само тѣй се обясняватъ ония специално нагласени сведения, които се сипнаха день — два преди държавното престѣпление: че всичко въ армията е бодро и като маса отъ желѣзо очаква близкия часъ, за да се стовари върху смаяния противникъ. Само тѣй се разяснява онова голѣмо противоречие между думи и факти, между това захласване на нѣкои командири въ подобни сведения, които сж давали преди 16 юний и това, което стои въ голѣмитѣ имъ книги, които написаха тѣ следъ катастрофата, за да заличатъ своята отговорность.

Но, за да се извърши едно престѣпление, трѣбва да сжществува една власть, която да не е напълно на своя постъ или която да се отнася съ равнодушие къмъ подготовката на злото, една власть, на която нѣма защо да се доказва съучастието въ престѣплението, щомъ е допуснала да се извърши то въ нейно присѣствие. Именно въ тия решаващи дни, когато кабинетътъ се е готвилъ да прати своитѣ хора въ Петербургъ и всѣко военно стълкновение е могло да има гибеленъ резултатъ, двойно по-голѣмо внимание се е налагало на кабината. Той е трѣбвало да бжде сжщо съвсемъ ясенъ и повелителенъ спрямо главната квартира. Фердинандъ е трѣбвало да знае, че никога повече отъ сега, той е длъженъ да се движи подъ такта на единствената решаваща сила въ страната — управлението. Правителството не е могло да не знае нареждането на главната квартира, съ което се известява на всички войсковы части, че на 16 юний — края на седемдневния срокъ за произнасяне на арбитъра — ще се реши въпроса: миръ или война. Освенъ това, то е получило на 15 юний две телеграми отъ помощникъ главнокомандващия съ извънредно важния въпросъ: какво да се прави? — На тия телеграми правителството нищо не отговаря. Защо се е мълчало? Защо кабинетътъ Даневъ не е посочилъ веднага своята политика, не е отговорилъ на главната квартира решително и кжсо: пълно самообладание, миръ?

Ако при започването на военнитѣ действия на 16 юний м-ръ председателятъ телеграфира въ чужбина, че причината за една нова балканска война може да бжде

¹⁾ „Жаждата на войскитѣ за борба и отмъщение е голѣма“. (Тел. на ген. Савовъ отъ 22.V № 787, отъ 15.VI № 3485 до царя и др.)